

УДК: 172.15:575.824(049.3)

JAROVITE ECSEI ZA BIOETIKATA

(Кон книгата *Essays in Bioethics 1924-1948* од Fritz Jahr,
(eds) Irene Miller & Hans-Martin Sass,
Zürich-Wien: LIT Verlag GmbH & Co. KG, 2013)

Дејан Донеv

Во 1785 година, германскиот филозоф Имануел Кант му го претстави на човештвото својот „категорички императив“, поставувајќи го на темелите на светоста на моралниот закон. Речиси еден век подоцна, Фриц Јар, протестантски пастир и просветител, својот „биоетички императив“ го постави на темелите на светоста на животот, сочувство со сите форми на живот и заедничко живеење. Како што се наведува во Постскриптумот на уредниците на ова издание: „Додека Кантовиот модел беше формален и ригорозен, Јар ја препозна интеграцијата помеѓу самогрижата и грижата за останатите и го замени почитувањето на законот како доблест со доблеста на сочувство во однос на севкупниот биос, т.е. животот и сите форми на живот“. Со тоа Јар, врз основа на проширениот императив на Кант, понуди интегриран поглед на живите природни и социјални средини.

Уште повеќе, освен што го дефинираше и претстави „биоетичкиот императив“ заснован на светоста на животот како: „Почитувајте го секое живо суштество како цел само по себе и третирајте го, ако е можно, како такво!“, тој, кон крајот на 1926 година во статијата под наслов „Наука за животот и наука за моралот“ во списанието *Mittelschule*¹ го скова, а на почетокот од 1927 година во статијата под

¹ Fritz Jahr, „Wissenschaft vom Leben und Sittenlehre“, *Mittelschule* 40, br. 45 (1926): 604-605.

наслов „Био-етика. Осврт на етичкиот однос на човекот кон животните и растенијата“ во списанието *Kosmos*² и го дефинираше терминот „Bio-Ethik“ (биоетика) како „етичко однесување во однос на животот“.

Терминот беше повторно измислен 1970 година од страна на Ван Ренселар Потер во статијата „Биоетиката: Науката за опстанок“³, повикувајќи се на знаењето за тоа како да се користи знаењето, додека третото раѓање на овој термин се случи 1971 година на Универзитетот Џорџтаун во Вашингтон, на Кенеди институтот за биоетика. Но фокусот на Кенеди институтот за медицинска етика доведе до квази синонимна употреба на биоетиката и медицинската етика, што резултираше со поголем хаос, но и до создавање на антагонизам помеѓу европскиот и американскиот концепт на биоетиката.

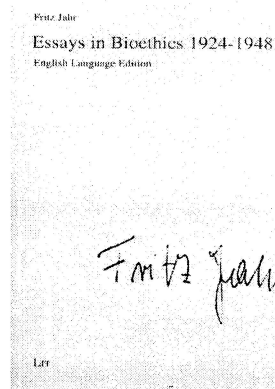
Но сепак, неодамнешните концептуални и терминологички случувања укажуваат на употреба на биоетиката како сеопфатен термин, кој вклучува социјални, културни, еколошки, медицински и други области на применета етика. Односно, употребната моќ на оваа условно наречена „нова дисциплина“ бара повторно враќање на тој концепт на интердисциплинарност кој пред неполн век го понуди Фриц Јар. Имено, иако Јар не ја измисли етиката на биосот, понудените 22 есеја во оваа книга на Фриц Јар,

според зборовите на приредувачите Милер и Сас „ја отсликуваат неговата визија за интегративноста на етиката на биосот, примарна тема во развојот на основите на идната глобална биоетика“.

Се работи за објавени записи кои се кратки, налик на проповеди спремни за ад хок примена и/или евентуална разработка и доработка од оној кој би ги користел, и кои, според тема на интерес, се доста разновидни. Односно, поаѓајќи од критиката на есператното како фор-

мален и статичен јазик, па сè до критиката кон хиерархиите кои тој ги пронаоѓал во црквите и околу него, среќаваме и есеи, првенствено биоетички, десет на број, посветени на етиката на животните и растенијата. Тука се и оние есеи кои се однесуваат на заштитата на животната средина, каде се говори за социјалните интеракции и заедници кои не се многу различни од природните биотопи, кога индивидуалниот живот зависи од интеракцијата помеѓу давањето и земањето со другите и на добрите интрактивни и интегрирани комплекси во заедничката борба за живот. Особено позитивно зачудува есејот кој е посветен на интерпретацијата на Петтата Божја заповед каде Јар нуди три чекори за примена денес на 2500 години старото правило. Уште повеќе, во неговиот концепт за интегративен живот се вклучени и невидливите светови за кои се дискутира во религијата, т.е. една визија која ја нуди и која денес е особено видлива, на пример, во квантната физика и моделите на мултисветови. Секако, неодминливи меѓу есеите се и темите поврзани со науките за животот и наставата по етика, социјалната и сексуалната етика, егоизмот и алтруизмот, детето и технологијата, животот после смртта, верата и работата, како и етиката во христијанството, трите фази во животот, сомнежите во Исус, етичко-социјалната важност на неделата, но и како секуларен одмор.

На крај треба само уште еднаш да се потенцира фактот дека овој избор од 22 есеја од Фриц Јар, со наслов „Есеи за биоетиката 1924-1948“, уредено и преведено на англиски јазик од страна на уредниците и преведувачи Ирена Милер и Ханс Мартин Сас во рамките на серијата Практична етика – Документација – Вол. 15, а кој го издава издавачката куќа ЛИТ Верлаг од Берлин, се примарно во функција на документирање на раните европски корени на модерната биоетика, но кои во исто време даваат и насоки за понатаму во развојот на глобални култури во интегративната биоетика.

²Fritz Jahr, „Bioethik. Eine Umschau über die ethischen Beziehungen des Menschen zu Tier und Pflanze“, *Kosmos*, 24, br.1 (1927): 2-4.

³Van Rensselaer Potter, „Bioethics: The Science of Survival“, *Perspectives in Biology and Medicine*, 14 (1970): 127-153.